

Kultúra

KJELL ESPMARK:

Az irodalmi Nobel-díj

Száz év története

Hogy az irodalmi Nobel-díj mennyire foglalkoztatja világszerte a közvéleményt, azt mi sem jellemzi jobban, mint hogy a www.readabet.com című internetes oldalon tavaly a Svéd Királyi Akadémia ezen döntésére is lehetett szavazni. Persze az, hogy a világhálón voksolni lehet efféle, önmagában nem meglepő. Az azonban már igen, hogy az említett honlap kizárólag sportfogadással foglalkozik, a pókertől a golfon és a focin át a motorsportig.

A tavalyi szavazáson Ali Ahmad Said (írói nevén: Adonis) libanoni-szíriai költőt, esszéistát hozták ki a legesélyesebbnek, másodiknak az amerikai Joyce Carol Oates írónőt, harmadiknak pedig Thomas Tanstörömet, a hazaiak régi esélyesét jelölték legtöbben. Kell-e mondanom, hogy a 2004-ben irodalmi Nobel-díjjal jutalmazott Elfride Jelinek e listának akkor még a környékén sem volt? Pedig nem épp légből kapott nevek fordultak meg az ominózus tízes névsorban. Ott volt – nem mondom már helyezéseket – Hugom Claus belga, Antonio Tabucchi olasz

és Milan Kundera cseh író. Inger Christensen dán költőnőre szintén ezrek, tízezrek gondoltak, s még nála is többen a koreai Ko Unra, a holland Cees Nooteboomra. És van folytatás. Mario Vargas Llosa és Hans Magnus Enzensberger nevét a peruiak és a németek mellett a világsajtó is okkal emlegette. Náluk többet tán csak John Updike-ra és Philip Rothra gondolnak esztendőök óta már. Pedig, amint az Kjell Espmark könyvéből is kiviláglik: nekik – elvben – nincs sok esélyük. A tizennyolcak (a Svéd Akadémia tizennyolc tagja) eleddig ugyanis csak nagyon ritkán adtak olyan szerzőnek Nobelt, aki az egész világon ismert, népszerű és olvasott lett volna.

Nem egyszerű dolog ez. Az akadémikus költő és irodalomtörténész Espmark – aki 1988 óta áll a Nobel-díj Bizottság élén – éppen ezért dolgozta át, bővítette ki azt a munkáját, melyet *Az irodalmi Nobel-díj* címmel 1986-ban már megjelentetett. A könyv akkori alcíme is magáért beszélt: *Az odaítélés elvei és szempontjai*. S hogy ezt megértsük (ami nem lehetséges), ahhoz fontos észben tartanunk Espmark egyik alapvetését: „Az irodalmi díj története voltaképp egy homályos végrendelet megfejtésére tett kísérletek sorozata.”

1895-ben Alfred Nobel így fogalmazott az irodalmi díjra vonatkozóan: „aki a legkiemelkedőbbet alkotta, mégpedig ideális szemlélettel”. S itt máris meg kell állnunk. Tudniillik, mondják, Nobel vélhetőleg *idealisztikus* akart írni, amit azonban patetikusként vélt. Többen vizsgálják, mit is akarhatott, kit is akart valójában jutalmazni a tudós. E könyv azt javallja, hogy az egyik kutató, Knut Ahnlund véleményéhez bizvást csatlakozhatunk. Ő a következőképpen fogalmaz: „az »ideális szemlélet« nagyobb mozgásteret engedett a lázadó és független eszméknek, mint amennyire magyarázó megértették, ha egyáltalán meg akarták érteni.” Hamar világossá lett tehát: a végrendelet utasításait pontosítani kell. 1900-ban a svéd uralkodó így bocsáthatta ki *A Nobel-alapítvány Szabályzatát*, amelynek egyik legfontosabb pontja az volt, hogy tisztázta: a Stockholmi Akadémia kifejezés mindenkor a Svéd Akadémiára vonatkozik. Meg aztán árnyalni kellett a szót is: irodalom. Merthogy – ebben az esetben – nemcsak szépirodalmi alkotásokról van szó, de olyan írásművekről is, amelyek „formai és ábrázolási szempontból” irodalmi értékkel bírnak. No és aztán az örökhatározó kifejezett szándéka volt, hogy „a díjazásoknál ne vegyék figyelembe a nemzeti hovatartozást”. A vonatkozó ukáz eredetileg tartalmazta azt is, hogy „az elmúlt eszten-

dőkben” íródott műről legyen szó; ezt árnyalták a későbbiekben úgy, hogy ha a „jelentőségük a legutóbbi években vált nyilvánvalóvá”. Kavabata Jaszunarira, Kertész Imrére s másokra gondolhatunk e sorokat olvasva. Meg azokra is, és ők vannak többen, akik végül is nem kapták meg az elismerést. De a díjak ilyenek. Nem kaphatja meg mindenki, aki „a leghasznosabban tevékenykedett az emberiség javára”.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(Fordította Deres Péter, Európa Kiadó, Budapest, 2004, 419 oldal, 2600 Ft)

DESSEWFFY JÓZSEF:

Bártfai levelek

Hej, muramista, mikor tanuljuk már meg, minek és kiknek köszönhetően létezik a dicsőséges magyar nyelv és kultúra? Balassit és Pázmányt a múzeumoknak adományoztuk, Zrínyitől még azt sem tanultuk meg, mit jelent az *áfium*, Csokonait, Besenyeit nem ismerjük, Kazinczyt, Kölcseyt (az egy *Hymnuson* kívül) tudomásul sem vesszük. Ó, te gyanútlan magyar, tudod-e, kinek köszönheted, hogy *Aristotelest* *Arisztotelész*nek írod (nemcsak mondd, s egyáltalában a görög szavakkal így teszel), tudod-e, kinek köszönhetően jársz *kövezeten* (*flaszter* helyett), tudod-e,